

МІСІЯ НАЗІРАЛЬНІКА ЗА ВЫБАРАМІ МІЖНАРОДНАЙ ГРУПЫ НАЦЫЯНАЛЬНАГА СХОДУ ПА БЕЛАРУСІ

З НАГОДЫ ВЫБАРАЎ У КААРДЫНАЦЫЙНУЮ РАДУ БЕЛАРУСКАЙ АПАЗЫЦЫІ

7-29 мая

ПРЭЗЕНТАЦЫЯ МІСІІ

Пасля некалькіх абменаў меркаваннямі з беларускімі ўладамі ў выгнанні, якія адбыліся з моманту стварэння міжнародна-арыентаванай даследчай групы па Беларусі ў 2023 годзе, група праз свайго прэзідэнта, дэпутата Фрэдэрыка Пеці, была праінфармавана аб запыце на назіранне за выбарамі ў Каардынацыйную раду, прадстаўнічы орган апазіцыі ў выгнанні. Выбары былі запланаваны з 25 па 27 мая 2024 года.

Першапачаткова створаная ў франка-германскім фармаце, французская місія па назіранні за выбарамі была створана па ініцыятыве Фрыдэрыка Пеці (гл. дадатак 1. Абмен лістамі). Місія складаецца з шасці членаў, абраных па іх канкрэтных навыках (гл. Дадатак 2. Склад і падзел працы) і ўключае:

- сп. Фрэдэрык Пеці, член Нацыянальнай асамблеі, прэзідэнт Даследчай групы. Міжнароднае прызначэнне ў Беларусі, прэзідэнт місіі;
- сп. Жэром Эрта, выкладчык Універсітэта Парыж-Дафін, дакладчык Місіі;
- сп. Павел Зерка, эксперт Еўрапейскай рады па міжнародных адносінах (ECFR);
- сп. Фрэдэрык Шаўлі, абраны прадстаўнік французцаў, якія пражываюць за мяжой, у

Люксембургу;

- сп. Нікаля Пюбелье, грамадзянін Францыі, які пражывае ў Польшчы;
- сп. Артур Кёнігсберг, парламенцкі папчэнік сп. Пеці.

Місія ажыццяўляла сваю працу з 7 па 29 траўня ў анлайн-рэжыме і вочна (гл. дадатак 4. Праграма працы місіі).

Мандат Місіі быў наступным: ацаніць канкурэнтаздольнасці і празрыстасць выбарчага працэсу ў свеце міжнародных стандартаў ва ўмовах свабодных выбараў.

Місія праводзіла назіранні па некалькіх напрамках. Спачатку яна імкнулася рэканструяваць палітычны кантэкст гэтых выбараў і апісаць аспекты, якія рэгулююць выбарчы працэс. Асабліва цікавілі склад, функцыі і дзейнасць спецыяльнай выбарчай камісіі, адказнай за арганізацыю выбарчага працэсу і ўсіх перадвыбарных мерапрыемстваў.

Другая лінія назірання была засяроджана на ўдзельніках гэтых выбараў: выбаршчыках, з аднаго боку (крытэрыі права голасу, удзелу), і кандыдатаў, з другога боку (крытэрыі адбору, перадвыбарная кампанія).

Місія назірала за падзеямі выбарчай кампаніі задаючыся пытаннямі, як вялася выбарчая кампанія па спісах, як выбарчая камісія прыняла меры для стымуляванні сапраўднай выбарчай кампаніі, ці належным чынам сродкі масавай інфармацыі асвятлялі гэтыя выбары.

У аснове Місіі па назіранні за выбарамі, зразумела, быў трэці напрамак. Асноўная частка – працэс галасавання. Адкрыццё і зачыненне галасавання, віртуальныя выбары, узніклыя праблемы, разгляд спрэчак.

Для выканання сваёй місіі члены групы назіральныхкаў скарыстоўвалі некалькі крыніца і метадаў: юрыдычная і афіцыйная дакументацыя, якую публікавалі Выбарчая камісія і Каардынацыйная рада; назіранне на месцы або анлайн як за пасяджэннем выбарчай камісіі, так і за мерапрыемствамі, арганізаванымі ў межах перадвыбарнай кампаніі (выбарчы сход, тэледабаты і г. д.); праслухоўванне папярэдняй інфармацыі ад выбарчай камісіі, экспертаў і аналітыкаў беларускага грамадства, дыяспар і дэмакратычнай апазіцыі ў выгнанні.

Што тычыцца назіранняў, удзельнікі Місіі прыезджалі ў Вільню і Варшаву для назірання за падзеямі перадвыбарчай кампаніі, за ходам выбарчай аперацыі, закрыццём галасавання і аб'яўленнем вынікаў, а таксама паслявыбарнай прэс-канферэнцыяй. Гэтыя паездкі дазволілі ім ажыццявіць інтэрв'ю з прадстаўнікамі практычна ўсіх спісаў кандыдатаў, праціўнікамі выбараў і членамі выбарчай камісіі (гл. дадатак 3. Спіс дзейнасці Місіі).

Місія па назіранні за выбарамі шчыра дзякуе прэзідэнту Выбарчай камісіі, спадарыні Алена Прыходзька і іншым сябрам камісіі, а таксама ўсім актэрам, якіх сустрэкалі ці чулі, за іх выдатнае супрацоўніцтва, без якога гэтае назіранне не магло быць праведзена.

РЭЗІЮМЭ НАЗІРАННЯЎ

На аснове інтэрв'ю з зацікаўленымі бакамі і сваімі назіраннямі да і падчас галасавання місія прыйшла да наступных высноў:

1. Арганізаваўшы ўпершыню ў найноўшай гісторыі выбары ў Каардынацыйную раду для яе аднаўлення беларуская дзяспара здзейсніла палітычны, тэхнічны і дэмакратычны подзвіг. У прыняцці рашэння аб легітымізацыі праз галасаванне органа ўлады, раней прызначанага шляхам кааптацыі, яны хацелі паказаць грамадзянам, якія пражываюць у Беларусі, дзяспары, а таксама міжнароднай супольнасці, што яны шчыра і калектыўна аддадзены дэмакратычнай ідэі. Пры гэтым яны адправілі выразны і бескампрамісны пасыл нелегітымнаму прэзідэнту Беларусі сп. Лукашэнка, які працягвае выбары за выбарамі, махінацыі за махінацыямі, захоўваць уладу насуперак усякай разумнай логіцы і ўсім прынцыпам справядлівасці.

Яны таксама паказалі, што беларусаў не трэба блытаць з іх лідэрамі і што яны не падтрымлівалі прарасейскую і прававую стратэгію ўладаў.

2. Дадзеныя выбары ў Каардынацыйную раду 25-27 траўня 2024 года ўяўлялі сабой унікальную палітычную і тэхнічную задачу па некалькіх прычынах. Прычына першая, інстытуцыянальная, паколькі Каардынацыйная рада з'яўляецца ўстановай з расплывістымі контурамі, нявызначанымі функцыямі і недакладным складам, што з'яўляецца часткай дрэнна кадыфікаванай інстытуцыйнай сеткі. Мы назіралі за выбарчым працэсам на карысць інстытута, які зараджаецца і мала інстытуцыяналізаваны.

Другая прычына звязана з сацыяльным і палітычным кантэкстам, які суправаджае беларускую дыяспору: насельніцтва разсяроджана па колькасці ў розных краінах, часам людзі мала палітызаваныя ці адчуваюць спакусу адысці ад палітычнага жыцця, ці якое ім здаецца неэфектыўным і поўным падводных камянёў. Напрыклад, у многіх грамадзян ёсць сем'і ў краіне, што з'яўляецца мішэнню для праваахоўных органаў.

Нарэшце, гэта была тэхнічная задача, паколькі патрэбна было арганізаваць экстрэтытарыяльнае галасаванне, прычым у значнай па колькасці жыхароў краіне, адначасова перашкаджаючы спробам рэжыму перашкодзіць выразу дэмакратыі беларускімі грамадзянамі.

3. Місія па назіранні за выбарамі выказвае агульнае задавальненне правядзеннем гэтых выбараў. Арганізатары гэтых выбараў – і ў прыватнасці сфарміраваная з гэтай нагоды выбарчая камісія – здолела арганізаваць на здавальняючым узроўні выбарчую кампанію, якая адпавядала сваёй назве, і мірнае дэмакратычнае супрацьстаянне. Ім удалося арганізаваць онлайн на тры дні беспрэцэдэнтнае галасаванне, якое прайшло без сур'ёзных інцыдэнтаў. Па нашай інфармацыі, камісія атрымала мала крытыкі або пярэчанняў з боку як палітычных дзеячаў, так і грамадзян. Праціўнікаў гэтай кансультацыі лімітаваная колькасць. Камісія выконвала прынцыпы сакрэтнасці галасавання і празрыстасці працэдуры, імкнучыся мець зносіны з выбаршчыкамі і кандыдатамі на ўсіх этапах працэсу.

4. Вельмі нізкі ўзровень удзелу ў гэтых выбарах крыху затуманьвае гэтае назіранне ў цэлым, але без магчымасці паставіць пад сумнеў выбарчы працэс і яго вынік. Вынікі галасавання пацвердзілі плюралізм палітычнай сцэны Беларусі шляхам выяўлення пэўных тэндэнцый. Нягледзячы на нізкі ўзровень удзелу, добрыя вынікі галасавання і атрыманыя гарантыі даверу арганізатарам дазваляюць спадзявацца на лепшы ўдзел у будучых выбарах.

5. Яшчэ адзін нюанс звязаны з правалам гэтых выбараў сярод беларусаў, якія пражываюць у Беларусі. Па нашых дадзеных, вельмі невялікая колькасць грамадзян Беларусі прагаласавалі з дапамогай VPN, размясціўшы іх у трэцяй краіне. Гэты вердыкт нясе ў сабе рызыку адключэння палітычнай сцэны дыяспары ў адносінах да палітычнага поля ўнутры краіны. Нягледзячы на намаганні, зробленыя

арганізатарамі і кандыдатамі, якія звярнуліся да выбаршчыкаў, якія засталіся ў краіне, гэтыя выбары вельмі шырока ўспрымаліся як выбары для дыяспары.

РЭКАМЕНДАЦЫІ

На аснове сваіх высноў і аналізу Місія фармулюе наступныя рэкамендацыі да ўвагі ўсіх палітыкаў і ўстановаў беларускай дыяспары, адмысловай выбарчай камісіі, сяброў абранай Каардынацыйнай рады, Офісу Святланы Ціханоўскай, прадстаўнікам палітычных і партыйных арганізацый і грамадзянскай супольнасці:

- Працягваць заахвочваць і распаўсюджваць прыхільнасць да дэмакратыі і плюралізм унутры дыяспары.
- Выкарыстоўваць як мага больш рэгулярна дэмакратычныя выбары ўнутры дыяспары як умову прысваення і размеркавання абавязкаў у грамадскім і палітычным жыцці.
- пазначыць тэрмін паўнамоцтваў новых абраных сяброў Каардынацыйнай рады, а таксама ролі і місіі названай Рады; такім чынам, неадкладна прызначыць дату наступных выбараў.
- Паказаць рэжым працы і ўнутранай структуры новай Каардынацыйнай рады.
- Стварыць унутраную камісію, адказную за ўдзел грамадзян у лічбавай форме з мэтай значнага павелічэння ўдзелу ў наступных выбарах.
- Удакладніць і фармалізаваць узаемаадносіны паміж Каардынацыйнай радай і Офісам прэзідэнткі Святланы Ціханоўскай.
- Рыхтавацца загадзя да наступных выбараў.
- Больш дакладна кантраляваць ход будучых кампаній.

Выбарныя выбары з мэтай абмежавання празмерных адрозненняў паміж спісамі:

- шляхам абмежавання сумы выдаткаў
- шляхам забеспячэння роўнасці спісаў з пункту гледжання асвятлення ў СМІ
- шляхам вызначэння дакладных крытэрыяў дыскваліфікацыі з улікам палітычнага мінулага заяўнікаў.

- Прадугледзець судовую працэдуру і вызначыць працэдуру апеляцыі.

Місія звяртаецца да ўвагі членаў будучага Нацыянальнага Сходу

Французскай Рэспублікі з наступнай рэкамендацыяй:

- Стварыць новую даследчую групу па незалежнай Беларусі;
- Арганізаваць дэбаты вакол гэтай справаздачы, каб адзначыць намаганні па пытанні дэмакратычна структураванай беларускай палітычнай супольнасці ў выгнанні і распрацаваць стратэгію падтрымкі гэтых дэмакратычных намаганняў унутры беларускай дыяспары.